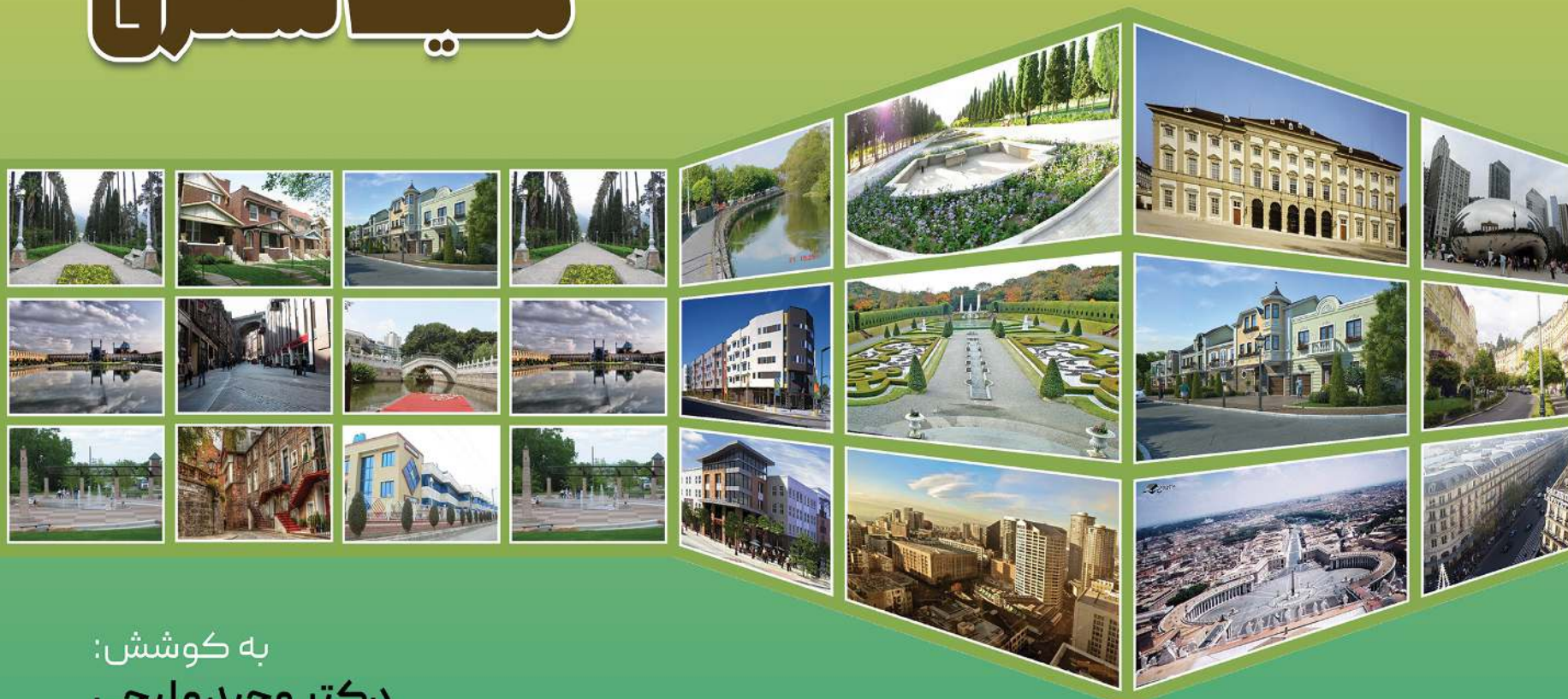

بررسی کیفیت های محیط شهری

به کوشش:

دکتر وحید ملیحی

مدرس گروه شهرسازی دانشگاه

بررسی کیفیت‌های منظر شهری

به کوشش:

دکتر وحید ملیحی

شهرپژوه و مدرس گروه شهرسازی دانشگاه

micropolis.ir
micropolis.blog.ir
vahid.malihi@gmail.com

فهرست عناوین

صفحه	عنوان
۱۸	انسداد
۱۹	تاکید
۲۰	محصوریت
۲۱	تنگی
۲۲	گشادگی
۲۳	توالی
۲۴	تمرکز
	فصل چهارم - کیفیت ناشی از میزان
۲۵	سازگاری بین مولفه ها
۲۶	تکرار
۲۷	یک مرتبگی
۲۸	ریتم (ضرب آهنگ)
۲۹	همجواری
۳۰	موانع
۳۱	نقطه عطف
۳۲	اتصال و پیوند
۳۳	صراحت و گویایی

صفحه	عنوان
۱	مقدمه
۲	فصل اول - کیفیت عناصر
۳	شدت
۴	تنش
۵	نقش انگیزی
۶	فصل دوم - کیفیت بین عناصر
۷	تعادل
۸	تناسب
۹	تقارن
۱۰	وضوح
۱۱	تفوق
۱۲	تراکم
	فصل سوم - کیفیت رابطه بین عناصر
۱۳	خاص با دیگر عناصر
۱۴	تضاد
۱۵	تقابل
۱۶	تجانس
۱۷	مزیت

این اطلاعات، اطلاعاتی از فرم، عملکرد و معناست. شاخص های یک منظر در سطوح گوناگون مطرح می شوند و تمامی آنها احساساتی اند که در فرم ایجاد می شود.

بر این اساس باید در مطالعه و ارزیابی منظر شهری به موارد زیر در نحوه ادراک فضا توجه نمود:

- آنچه بر استفاده کنندگان مربوط می گردد؛ مانند آمادگی ادراک و ظرفیت ادراک.

- محیط موجود یا شرایطی که در آن ادراک انجام می گیرد. منظر به عنوان فرستنده، اطلاعات متفاوتی را به انسان مخابره می کند که می توان آنها را به دو دسته عناصر فیزیکی - کالبدی و انسانی تقسیم نمود. منظور از عناصر فیزیکی - کالبدی، عناصر طبیعی و مصنوعی هستند که ظرف فضا را ساخته و شامل بدنه، کف، مبلمان شهری، پوشش گیاهی و .. می باشند در حالی که منظور از عوامل انسانی، انسان و فعالیت های او در فضا است.

کیفیت های منظر شهری شامل کیفیت های فضایی، کیفیت های ناشی از میزان سازگاری بین مولفه ها و کیفیت سکناس هاست. در این مجموعه کیفیت های فضایی (شامل کیفیت عنصر، کیفیت بین عناصر و کیفیت ارتباط بین عنصر خاص با دیگر عناصر) و کیفیت های ناشی از میزان سازگاری بین مولفه ها و کیفیت سکناسها به وسیله تصاویر نمونه مرتبط گردآوری شده است.

منظر شهری، تمام واقعیت های موجود در فضای شهری است که به صورت بالفعل درآمده است.

فرم شهر شامل کلیه عناصر محیطی است که انسان به طور بالقوه می تواند در ارتباط با آن قرار گیرد. عناصر تشکیل دهنده فرم شهر می توانند مادی یا غیر مادی (بعد زمان، معنویات، صدای اذان و ...) باشند. منظر شهری بخشی از فرم شهر یا محیط است که بر روی شخص و نتایج اعمال او تاثیر می گذارد. منظر شهری جنبه عینی و قابل درک محیط بوده که خود دارای فرم، عملکرد و معنا می باشد.

عناصر و کیفیت های یک منظر شهری:

اطلاعات ارسالی از فضای شهری، تنها اطلاعات کالبدی و بصری نیستند، بلکه اطلاعاتی اند که توسط کلیه حواس ادراک می شوند. بنابراین منظر یک فضای شهری کلیه اطلاعات موجود از فضا را شامل می شود که توسط حواس قابل درک بوده و در فرآیند ادراک پردازش می شوند.

فصل اول

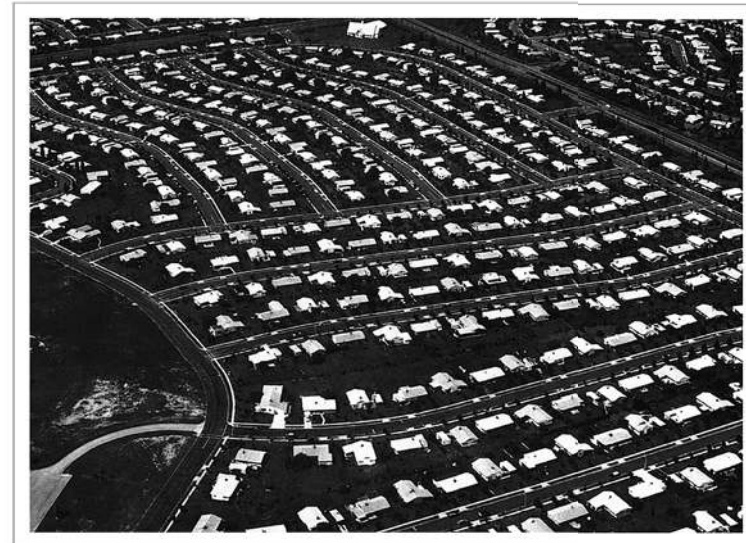
کیفیت عناصر

■ شدت ■ تنش ■ نقش انگیزی

شدت عبارت است از میزان قدرت موجود در اطلاعات ظاهری یک فضا، اطلاعات عملکردی و معنایی یک عنصر فضایی.

کیفیتی است که در اثر انحراف معیار رخ می دهد. به معنای ایجاد یک نیروی بالقوه در فضا است که بر اثر تقابل میان یک عنصر با فضا به وجود می آید. این تقابل و انحراف از معیار قاعدتاً نمی تواند بصورت بلامانع تا هر کجا که می خواهد ادامه پیدا کند، چرا که نتیجه آن، اغتشاش است.

نقش انگیزی

CONVINCING ROLE

کیفیت عنصر

خاصیت یک پدیده برای ایجاد تصویری ذهنی و به یاد ماندنی از خود و مناسبات بین اجزای آن در ذهن ناظر می باشد. این خاصیت در بازشناسی عناصر تصویر ذهنی مانند عناصر سیمای شهر (گره، مسیر، لبه، نشانه، حوزه) موثر بوده و شرط اساسی برای یادآوری و تجدید خاطره از یک فضا می باشد.

کیفیت نقش انگیزی در مواردی که یک فضا را نیز شامل می شود و گاهی نیز اجزاء یا عنصری خاص در فضا به علل سه گانه (فرم، عملکرد، معنا) این کیفیت را القا می نماید.

فصل دوم

کیفیت بین عناصر

- تعادل
- تناسب
- تقارن
- وضوح
- تفوق
- تراکم

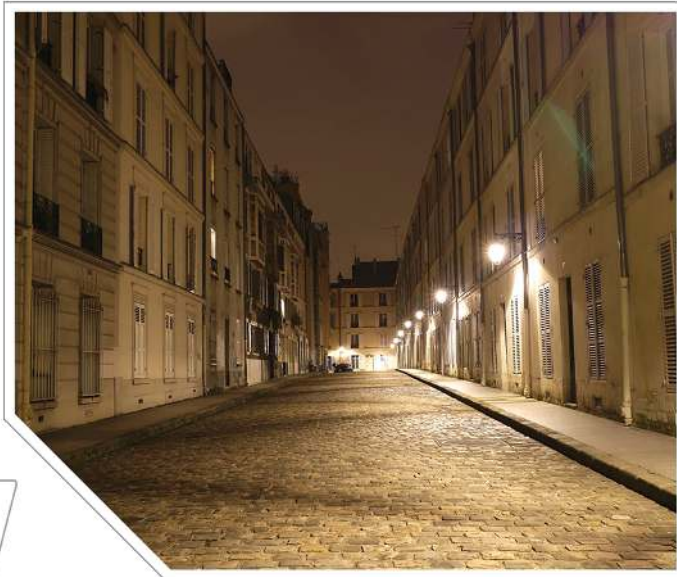

تعادل

EQUIVALENCE

کیفیت بین عناصر

تعادل، زمانی احساس می شود که نیروهای متقابل همدیگر را جبران کنند. در یک فضای متعادل، عناصر فضا غالباً به طور مساوی توزیع شده اند. تقسیم بندی غیر مساوی اشکال، اشیاء و فضاهای گوناگون را تعادل فعال و تقسیم بندی برابر و مساوی اشیاء و فضاهای گوناگون را تعادل غیرفعال می نامند.

رابطه نسبی و قیاسی بین ابعاد یک عنصر را شامل می شود. در تناسب ارتباط اندازه اجزاء نسبت به یکدیگر از طرفی و نسبت به کل از طرفی دیگر مد نظر است.

البته برداشت انسان از ابعاد فیزیکی و از تناسبات، مطابق ابعاد واقعی نبوده و این خطا بیشتر به دلیل خطای بصری در پرسپکتیو یا زمینه های ذهنی انسان می باشد.

تقارن

SYMMETRY

کیفیت بین عناصر

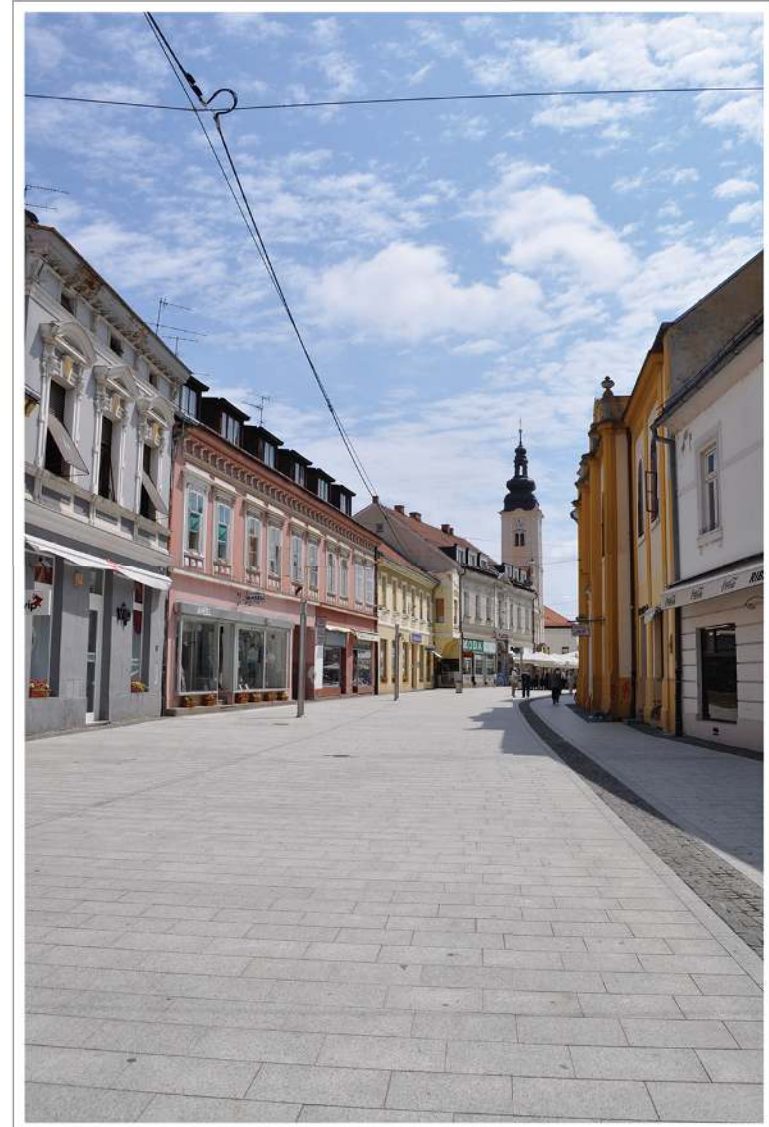

تقارن، ترتیب مساوی دو یا چند عنصر حول یک خط به عنوان محور و یا یک نقطه به عنوان مرکز است. وضعیت تقارن نمی تواند بدون وجود محور شکل گیرد و یک طرح متقارن زمانی احساس می شود که بتوان آن را قرینه سازی کرد.

قابلیت پیش بینی نوعی نظم در فضا که به آسانی قابل فهم باشد، این کیفیت باعث وضوح می گردد. در این گونه فضاها ناظر چه از روی تجربه و چه از روی منطق یا مشاهدات خویش می تواند پیش بینی نماید که عناصر در کل فضا چگونه مورد استفاده قرار گرفته اند.

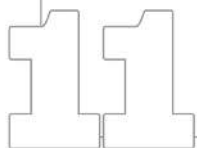

تفوق DOMINATION

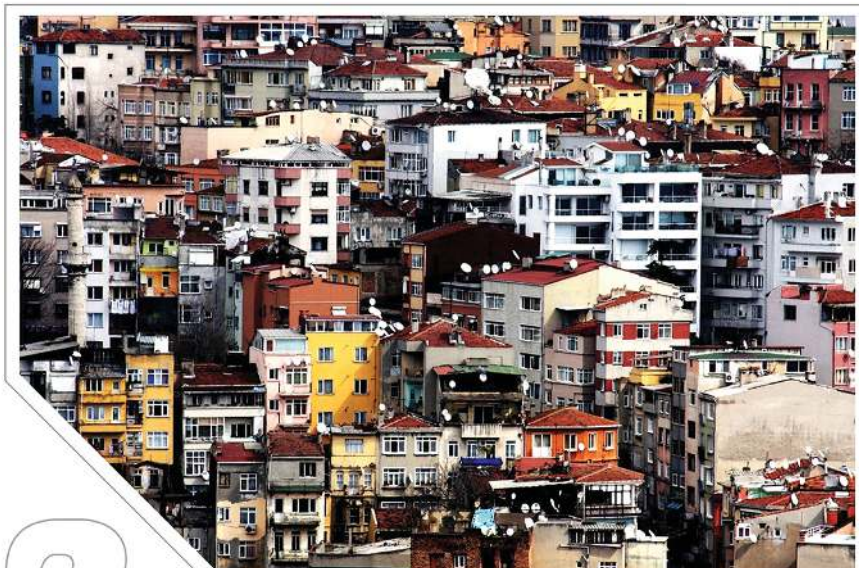
کیفیت بین عناصر

تسلط عنصری از فضا و سایر عناصر توسط موقعیت، ابعاد، شدت، شکل و رنگ را تفوق بصری آن عنصر می نامند. منحصر به فرد بودن یک عنصر یا تضاد آن با زمینه می تواند چنین ویژگی را به وجود آورد. در تفوق، باید به تفوق عملکردی و معنای نیز توجه نمود.

هر فرم ممکن است از واحدهای معینی تشکیل شده باشد که به اشکال مختلف با هم ترکیب می شوند و ساختار واحدی را ارائه می دهند. عناصر هر فضا ممکن است ترکیبی فشرده یا گسترده را القا کنند، تعداد و فاصله واحدهای موجود در یک ساختار بر چگونگی بیان تراکم موثرند.

فصل سوم

کیفیت رابطه بین عناصر فاص با دیگر عناصر

- تضاد
- تقابل
- تجانس
- مزیت
- انسداد
- تاکید
- محصوریت
- تنگی
- گشادگی
- توالی
- تمرکز

تضاد OPPOSITION

کیفیت رابطه بین عنصر فاص با دیگر عناصر

به این معنی که آنچه ساخته می شود، عمداً خود را از محیط جدا کرده و خود را به عنوان چیزی دیگر نشان می دهد. دلایل تضاد عبارتند از:

- عدم ارزش عناصر زمینه برای شبیه سازی
- استقرار آنچه باید ساخته شود (در نقاط ویژه)
- به علت عملکرد ویژه و منحصر به فرد

تقابل

CONTRAST

کیفیت رابطه بین عنصر فاص با دیگر عناصر

این نوع رابطه بین نقش و زمینه نوعی از تضاد است. اما در این کیفیت یک تفاوت اساسی بین آنها وجود دارد. بدین گونه که نه تنها بین عناصر تفاوت وجود دارد بلکه نقش، به مقابله با زمینه می پردازد و هر کدام از عناصر زبان خاص خود را دارند.

تجانس CONTRAST

کیفیت رابطه بین عنصر فاص با دیگر عناصر

یعنی هم جنس بودن نقش و زمینه. به عبارت دیگر در تجانس نقش، زبان زمینه یا محیط را پذیرفته است. تجانس می تواند باعث نظم فضا شود اما تجانس بیش از اندازه باعث یکنواخت شدن می گردد. در تجانس، نقش، اصرار به اعلام وجود ندارد.

مزیت

ADVANTAGE

کیفیت رابطه بین عنصر فاص با دیگر عناصر

منظور از مزیت یک موقعیت، کیفیت نقاطی در فضای شهری است که دارای عملکرد، ظاهر یا معنای خاصی بوده و باعث تغییر رفتار یا بروز رفتارهای خاصی از طرف شهروندان می‌گردد. این موقعیت‌ها بصورت بالفعل دارای مزیت می‌باشند یا بصورت بالقوه برای رفتاری مشخص، مناسب هستند.

برخی عناصر با حضور خود در بدنه یا کف فضای شهری حرکت یا دید را تحت تاثیر قرار داده و باعث اختلال در ادراک کلیت فضا شده و آن را به جزء فضاهای تقسیم می‌کنند.

تاکید

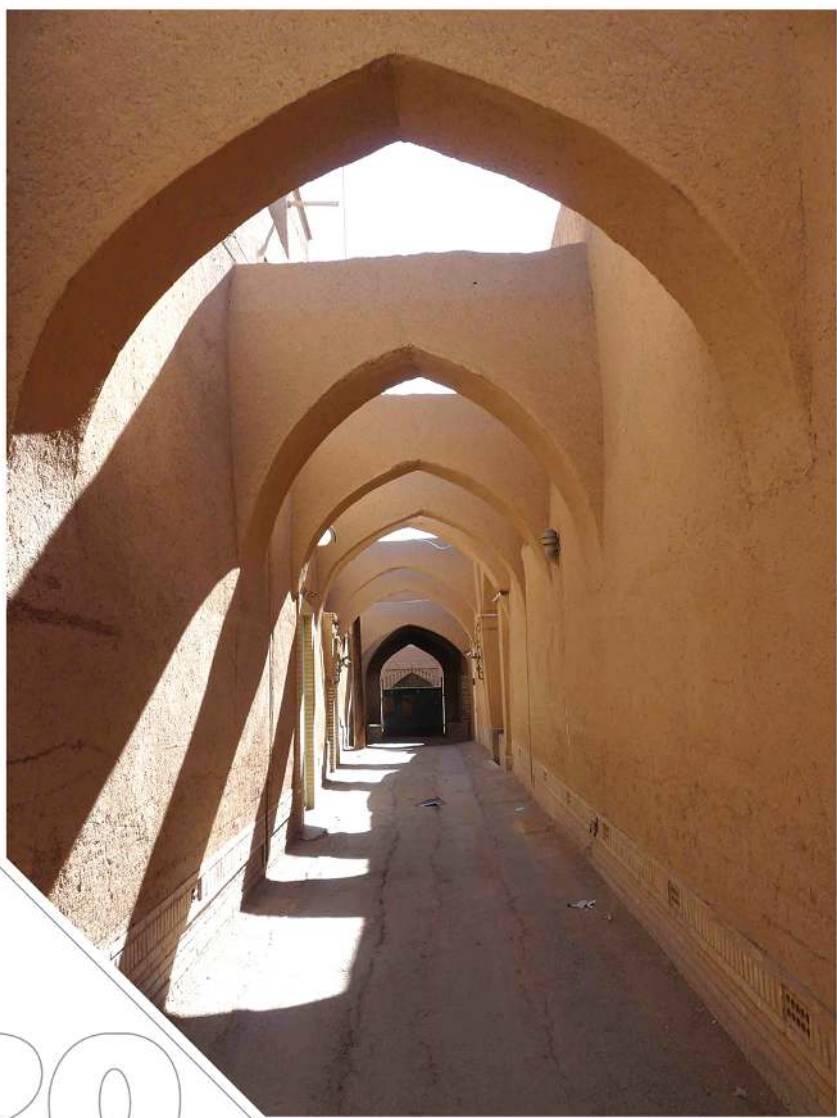
CONFIRMATION

کیفیت رابطه بین عنصر فاص با دیگر عناصر

کیفیتی است که بر اثر شاخص شدن عنصری فضایی بخاطر ویژگیهای ظاهری آن در یک منظر شهری به وجود می آید. این کیفیت می تواند بوسیله تضاد صوری یک عنصر با زمینه آن مانند فرم مسجد در یک جداره شهری باشد. حتی عنصری نورپردازی شده در خیابان یا میدان می تواند نوعی تاکید محسوب شود.

میزان محدود شدن یک فضا به وسیله جداره هایش می باشد. به صورتی که انسان احساس نماید درون ظرفی قرار گرفته است. محصوریت دارای درجات مختلفی می باشد که حداقل از دو عامل نسبت ارتفاع به کف و میزان پیوستگی جداره فضا سرچشمه می گیرد.

باریک شدن ناگهانی یک مسیر می تواند باعث تغییر سرعت حرکت عابرین و یا باعث تقسیم فضا شود. عناصر محدود کننده و یا پیش آمدگی بخشی از ساختمان، تابلوهای عمود بر نما و حتی سایبانها می توانند عامل باریک شدن فضا گردند.

گشاد شدن یک مسیر باعث آسودگی بیشتر و پراکنده شدن فعالیتها می گردد. در مسیرهای تعریض شده سرعت عابران بالا رفته و انزوی فرد به طور غیر مستقیم شدت می یابد.

توالی

SEQUENCE

کیفیت رابطه بین عنصر فاص با دیگر عناصر

- کیفیتی از منظر شهری یا عناصر آن می باشد که به فرد احساس تحرک و پویایی القاء می کند. مانند تکرار درختان در یک ردیف و یا نور چراغهای یک خیابان. تاثیر این کیفیت بر رفتار عبارتند از:
- تشویق حرکت عابران به موازات نسبی عناصر متوالی
 - نوسان کمتر در حرکت ها و حرکت روی خطی نسبتاً مستقیم
 - بالا رفتن نسبی حرکت و سرعت سواره و پیاده در راستای عناصر متوالی

تمرکز CENTRALIZATION

کیفیت رابطه بین عنصر فاص با دیگر عناصر

تمرکز، کیفیتی است که در اثر تجمع عناصر یک مجموعه پیرامون یک مرکز به وجود می آید. میادین، بارزترین نمونه فضاهای متمرکز هستند. عناصر مشابه در تمرکز یکدیگر را جذب کرده و عناصر غیر مشابه یکدیگر را دفع می کنند.

فصل چهارم

کیفیت ناشی از میزان سازگاری بین مولفه ها

- تکرار
- یک مرتبگی
- ریتم (ضرب آهنگ)
- همجواری
- موانع
- نقطه عطف
- اتصال و پیوند
- صراحت و گویایی

تکرار REPETITION

کیفیت ناشی از میزان سازگاری بین مولفه ها

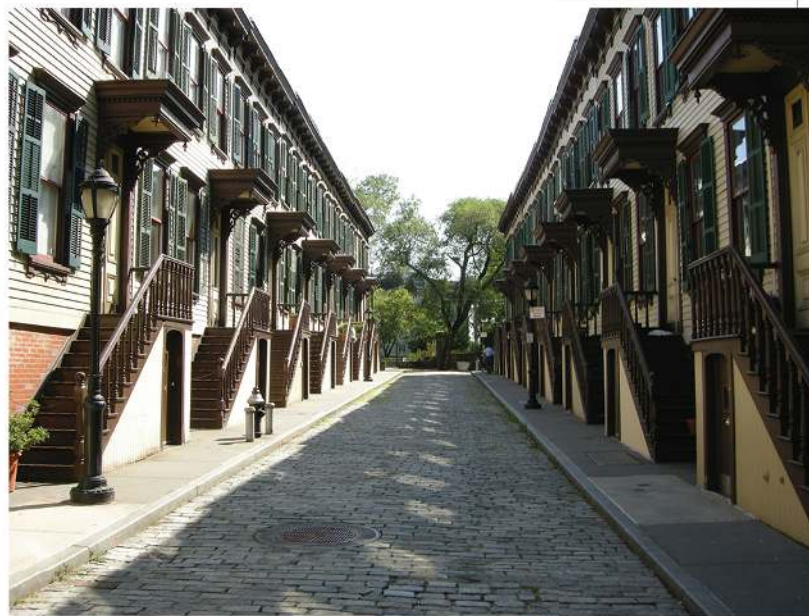
مجموعه ای از واحدهای متصل به هم می باشد که انقطاعی ندارند. توسط تکرار کیفیت فردی هر یک از اجزاء حفظ شده اما در عین حال کل واحد حفظ می شود. تکرار به کل ترکیب بندی استحکام می بخشد.

26

در یک فضای شهری و سکانس های مربوط به آن، یک ناظر احساسات مختلفی را تجربه می کند. این احساسات ممکن است تکراری یا غیر تکراری باشد. مواجهه با عناصری جدید و ناگهانی ایجاد یک مرتبگی می کند. این کیفیت علاوه بر داشتن نوآوری در نقش نیازمند زمینه ای نسبتاً یکنواخت و هماهنگ است.

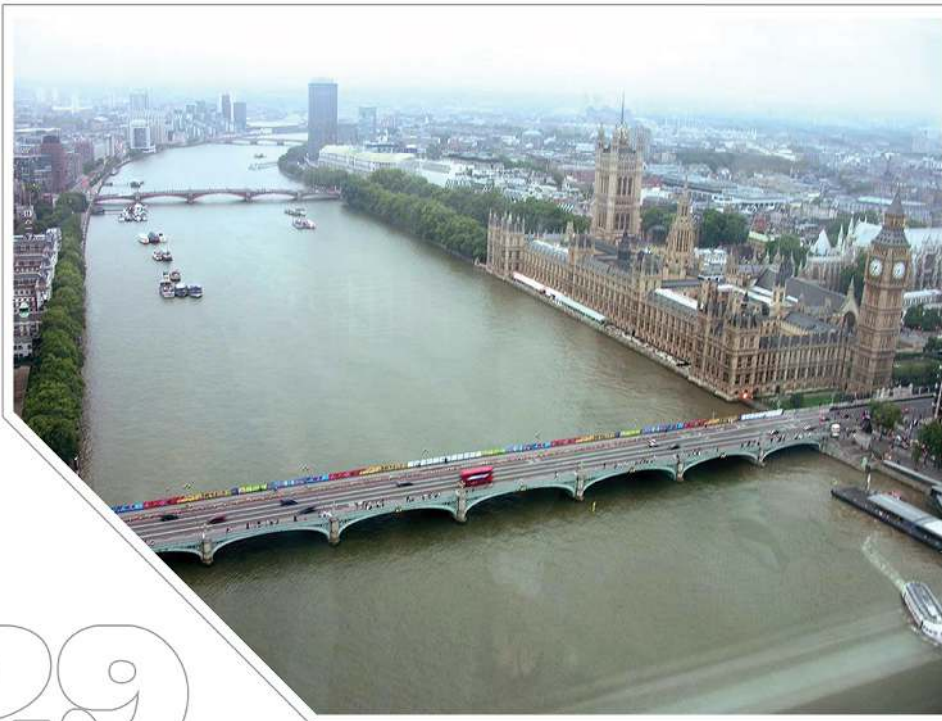

تکرار هر عنصری از لحاظ فرمی مانند شکل، رنگ و... طبق نظامی معین را ریتم (ضرب آهنگ) گویند. تکرار عناصر احساسی از نظم را ارائه می دهد همچنین وجود اختلاف در عناصر تکرار شونده موجب جلوگیری از یکنواختی و ایجاد تنوع می گردد.

همجواری CONTIGUOUS

کیفیت ناشی از میزان سازگاری بین مولفه ها

- همجواری فضای سبز و رودخانه
- همجواری رودخانه و محلات مسکونی
- همجواری برخی عناصر شهری

موانع

BARRIERS

کیفیت ناشی از میزان سازگاری بین مولفه ها

این کیفیت از لحاظ بصری در یک منظر شهری شامل نرده کشی، آب، درختکاری و تغییر سطح است. این موانع مانع دید نمی شود ولی امکان دسترسی فیزیکی را از بین می برند.

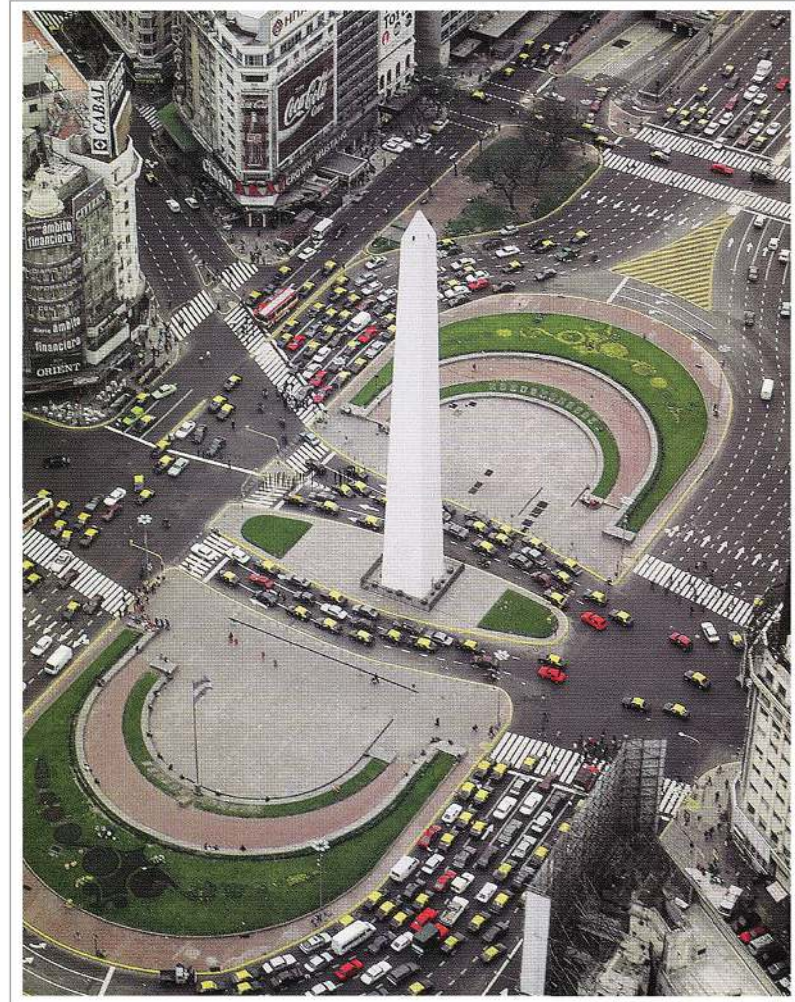
نقطه عطف

REFERENCE POINT

کیفیت ناشی از میزان سازگاری بین مولفه ها

نقطه عطف بعنوان یک قلمرو مصنوعی با فضای بسته پیوند داده شده است و به عنوان سمبلی عمودی برای تجمع گرایی به شمار می رود. در خیابانهای پر رفت و آمد شهر، نقطه عطف موقعیت ها را روشن می کند و تاییدی بر آن است که این مکان همانی است که در جستجوی آن هستیم.

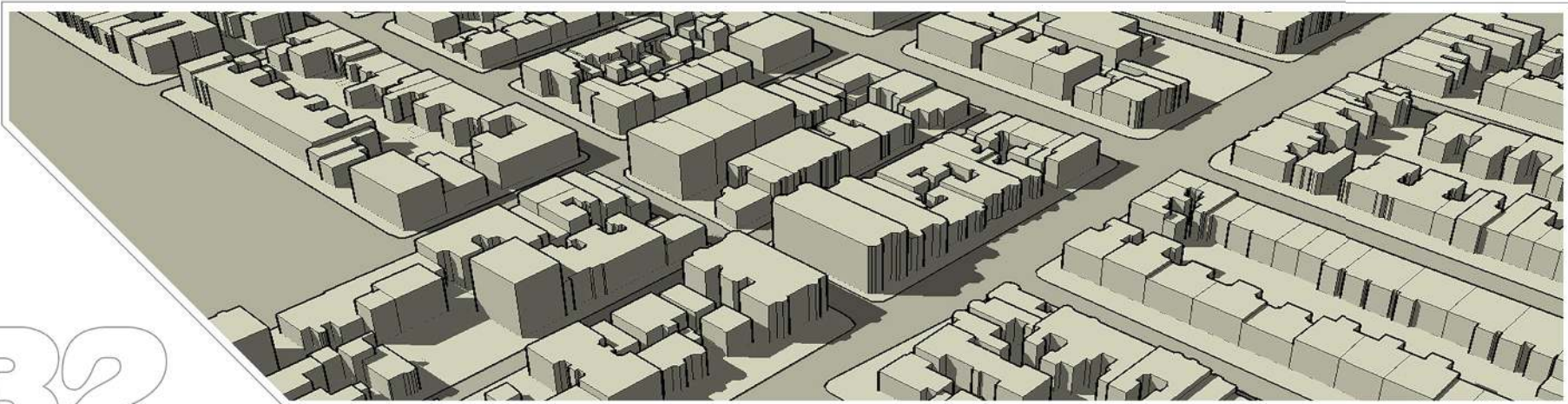
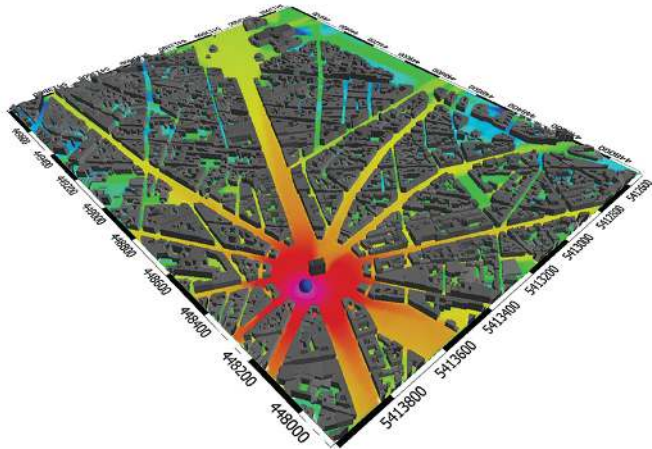

اتصال و پیوند

CONNECTION

کیفیت ناشی از میزان سازگاری بین مولفه ها

ساختمانهای غنی از نظر ترکیب و رنگ بر روی کف فضا بصورت برجسته ای جلوه می کنند، چنانچه کف بصورت یک زمین صاف و گسترده با بستر خاکستری رنگ باشد ساختمانها جدا از آن به نظر می آیند.

مراحت و گویایی

کیفیت ناشی از میزان سازگاری بین مولفه ها

PRECISION

احساس وجود نیرویی که از طریق سبک معماری غیرماهرانه و عامیانه سازنده اش می درخشد. چنین بناهایی مانند کوه پابرجا می ماند.

